

PostaMundi世

Numero 48, Januaro 2026

Jurnal Inter IAL:

Populido - Interlingue - Esperanto - Ido - Interlingua - Lidepla - Uropi...

Enhavo

2

Prefacie - Interlingue

Kristian Soto

4

Fraz #48 - Multi helpe-lings

posta_Mundi

6

La stranja mesajo - Ido

Emma Schmidt

9

Poemete muzikali - Populido

Partaka

10

Romàns ov Luna, Luna - Uropi

Joël Landais

12

Li puella in li nebul - Interlingue

Dorlota Burdon

14

Via kaŝita amo - Esperanto

Tiberio Madonna

16

U perfeti zina - Uropi

Joël Landais

18

Instituto Egon Schaden kaj ĝia planlingva kolekto - Esperanto

Miguel Bento

23

Anekdotaro: En Extremadura - Ido

Partaka

24

Komo me he pagalifi - Lidepla

Kristian Soto

26

Poemeti haikua e haikuatra - Ido

Partaka

27

Parolas cruciate - Interlingua

Daniele Pesce

Prefacie

Scrit de Kristian Soto

Salute a omni, yo es Kristian Soto, li nov chef redactor de Posta Mundi. Yo es un programator qui habita in Venezuela e mi hobbie favorit es li lingues constructet.

Ante plu quam 15 annus yo aprendet *Esperanto* e durante mult témpor it esset li unic lingue constructet quel yo savet e usat. Durant li epidemie del coronavírus, 2020-2021 yo aprendet *toki pona*, *Volapük* e *Sona*, ma yo ha obliat presc tot pri ti ultim du lingues pro manca de usu. In 2022 yo aprendet *Lidepla* e in li sam annu yo anc aprendet *Ido*. In 2024 yo aprendet *Interlingua* e just pos finir li aprendada de ti lingue yo aprendet *Interlingue*. E finalmen in 2025 yo aprendet *Globasa*. Yo ama ne solmen aprender lingues constructet ma anc yo ama usar ili, pro to yo crea quelc videos leente racontas e parlante in lingues constructet queles yo ha aprendet por practicar ili. Vu posser trovar mi videos in Youtube per li nómine *Kroyxt*.

Talmen it ha esset mi via tra li monde de lingues constructet. E nu yo es li nov chef redactor de Posta Mundi e yo espera que mi labor quam redactor in ti ci e in sequent números de Posta Mundi mey esser agreabil por vos.

Por li covriment de ti ci nov número de Posta Mundi yo usat foto de crepuscul quam signe de un nov comense de ti ci bell revúe con nov dessine e nov redactor.

In ti ci número de Posta Mundi: Li **Frase #48** alude a li Turre de Babel. **Emma Schmidt** scrit li unesim parte de un misteriosi raconta de suspense autunal de quel yo espera li continuation bentost. **Partaka** monstra a nos unesimmen un ingeniosi poema musical, duesimmen un hideosi experientie in li cité de Cáceres e il anc presenta a nos su nov libre de poemas. **Joël Landais** ha traductet un bellisim poema de Federico Garcia Lorca, e monstra a nos un racontette pri un fémina perfect. **Dorlota Burdon** scrit un supernatural raconta autunal. **Tiberio Madonna** monstra a nos un bell poema amoral. **Miguel Bento** scrit pri tre interessant novas del Institute "Egon Schaden" in relation a lingues constructet e su experientie durant du semanes in le archives del IES. **Kristian Soto** (Yo) ha fat un traduction de un racontette de Jibran Halil Jibran. E ultimmen **Daniele Pesce** ha creat un cruce-parol por exercir nor mente.

Yo mersia a omni participantes pro su bonissim contributiones por ti ci número de Posta Mundi.

Fraz #48

posta_Mundi

Ido:

Sur la tota tero esis nur un linguo e un parol-maniero.

Ido Avancit:

Sur la tot ter esis nur un linguo e un parol-manier.

Esperanto:

Sur la tuta tero estis unu lingvo kaj unu parolmaniero.

Interlingua:

Sur tote le terra il haveva un lingua e le mesme parolas.

Occidental-Interlingue:

Sur li tot terra esset solmen un lingue e un maniere de parlar.

Universalglot:

Sur el tot erdbal esed unlit un glot e un manir parlen.

Intal:

Sur le tere did es nur un lingue e un mode de parlate.

Latino sine flexione:

Olim in terra uno lingua es et idem sermone.

Glosa:

Holo munda pa habe mo lingua e idem loqi.

Lingua Franca Nova:

E la tota tera ia ave un sola lingua e la mesma parolas.

Toki Pona:

ma ali li jo e toki wan en sama.

Sermo:

E estava tota la tera de una mesma lingua e de uno mesmo parlar.

Ikuso:

sur la tero konpleta estin sel una linguo ei una modo de parolar.

Romanice:

Ben le tere esin di un lingue et plusim un parlemanuarie.

Romaniço:

Ben la tero has es di un linguajo et pluse di il metípsima parlo.

Atlango:

Sur le totya terdo esti un lango kay un parolmodo.

Fasile:

Kay ol rejire abazi soli linge kay simi vordey.

Omnial:

Istetempim le tote monde esit un lingue et same paroles.

Arlipo:

Komencam la tuta mondo esit uneza pri lingvo ech pri agado.

Mondlango/Ulango:

Sur la tuta tero iam esin un lango ay usin la sama wordos.

Amelia:

Sur le ter entier il habeva solmente un lingue et un manier a parlar.

Interocidental:

Sur le tot tera esava solmen un lingue e un manier de parlar.

Sambahsa:

Ed est id hol ardh, oin lipp, oiniht wekwsa.

Sibelingua:

Sur li tota tera esev sole un lingua e un parol-maniere.

Lidepla:

On tote arda ye-te un hi lingwa e un hi shwo-dao.

Populido:

Sur le toti ter esay nur un ling ed un parlemanier.

La stranja mesajo

Skriptita da Emma Schmidt

Me evas dek-e-tri yari. Me nomesas Sofia. Pro mea genitori ni translojis de Berlin a mikra vilajo, pro ke ibe esis plu chipa habitar. La nomo dil vilajo esis Tschasow. Quale stulta nomo! Ol sonis quale Poloniana vilajo. Mea amikini en Berlin ridis multe pri ca nomacho. Kompreneble me ne volis habitar ibe! Me perdis omna mea amikini e mustis irar a nova skolo. Mea genitori esas tre egoista, ka ne?

Ja unesmavide ca loko ne plezis a me. Omno hike esis stranja. La vilajani regardis quaze me esus de exterterana origino e l'altra infanti preske ignoris me. Forsan to chanjos kande la skolo rikomencos. Esis ankore la autuno-vakanci di skolo. La autuno komencis, la foliaro velkis e flaveskis.

Esis oktobro e ja esis tre kolda hike ed ofte nebuloza. En la nokto me audis la griza vento suflar en mea chambro. Mea patro dicis ke Tschasow esus bona loko por hororo-filmo e ridis, ma il amis hororo-filmi! Me ne pensis ke to esis joyoza.

Posdimeze mea matro imperis a me ke me kompmez kelka pomi de la merkato. Mea matro rekomendis a me ke me irez tra la olda parko. „*La voyo esas plu kurta*“, el dicis. Me ne ja konocis bone ca urbetacho. Me kompris nur la pomi e volis irar rapide adheme. Pro to me nun mustis irar tra la parko, quon me evitis til nun.

Kande me proximeskis a la parko, me quik volis retroirar e prenar l'altra plu longa voyo. Hike ne esis multa autobusi quale en Berlin, do me mustis marchar. La kastanieri stacis ibe tante dense, ke lia branchi pendis super la voyo quale obskura vulto. Dum omna pazo la sika folii krakis sub mea shui e me sentis quale la koldeso reptis tra la kolumo di mea varma blua jako.

La nebulo kovris omno quale blanka sepulto-tuko. Me povis apen vidar mea manui avan mea okuli. Me tremis pro koldeso e pro timo. Semblis a me ke omna ombro movis su ed omna vento-shoko movis la branchi. Oli aspektis quale fingri qui volus sizar me. Me aceleris mea pazi e mea kordio palpitis rapide.

Subite la vento suflis blanka papero ad-avan mea pedi. Me abasis me e rekoliis la papero, qua esis krumplita e humida pro la pluvo. La manu-skripto esis puerinatra e kelke pala, ma ankore lektelebla. Me povis lektar ol: „*Ne fidez li! Li quar ne esas tua amiki. Por me esas ja tro tarda. Tua Claudia.*“

Quala stranja mesajo! Ka to esis joko? Me ne konocas puerino nomata Claudia. Qua quar infanti? Forsan la tri pueruli e la puerino quin me vidabis en mea vicinaro? Li esis certe en mea skolo. Me turnis me rapide. Forsan ca misterioza Claudia ankore esis irgube en la parko, ma la nebulo glutis omno cirkum me. Me audis nur la folii krepitar e me nur povis vidar mea rapida respirado.

Mea fingri tremis kande me enposhigis la folieto en mea jako. Me nur volis irar adheme e preske kuris, Erste pos ke me esis exter la parko e vidis la febla lumizado di lanterno, me audacis turnar me. Semblas a me ke la nebulo sequis me e ne volis ke me iris adheme.

Ta-instante me perceptis ke papero en diafana plastiko-kovrilo esis fixigita an la lanterno. Me rikonocis la blazono dil polico dil federala stato Brandenburg. Me mustis uzar la lumo di mea smartfono por lektar la mesajo. Esis fotografuro di blonda puerino evanta 13 yari. El havis blonda tresi e subridis aden la nevidebla kamero. Me lektis ibe: „*Claudia Mertens, 13 yari, desaparís ye la 20ma di septembro 2025. Ni pregas informar la polico se vu havas irga informi pri el. El portis blua pantalono e verda jako ye la dio di sua desaparo.*“

Claudia havis la sama evo kam me ed el desaparís ante tri semani. Mea fingri cirkumklemis la folieto en mea posho. Me deliberis ka me mustus informar la polico, forsan me povus helpar trovar Claudia. Ma kande me tenis la folieto en mea manuo, subite la mesajo da Claudia paleskis. Esis quaze la nebulo devorus ol e tandem la mesajo esis tote desaparinta. Mea kordio preske haltis e me ne povis respirar dum preske minuto pro la shoko. La folieto nun esis vakua!

Me kuris adheme e donis la pomi tacante a mea matro. Me ne volis parolar pri to quo

eventis. Mea matro ne kredus me. Me tadis preske dum la tota vespero til ke me iris dormar frue. Kande me esis en mea chambro e preparis por la nokto me regardis ek mea fenestro. Ne esis tarda, malgre to esis stranja, ke me vidis kvar pueri, qui stadis proxim la lanterno avan nia domo. Esis tri pueruli ed un puerino evanta cirkume inter 11 e 14 yari. Semblis a me ke la puerino regardis fixe a mea fenestro e subridis. Me pavoreskis e klozis la kurteno ed iris al balnejo por netigar mea denti. Kande me retrovenis e ri-apertigis la kurteno la pueri ne plus esis ibe. Me pensis ke li esis la pueri vicina di nia domo.

Ta-nokte me ne dormis bone. Me havis hororinda koshmaro. Claudia aparis en mea koshmaro, elua vizajo esis tre pala. El stadis en la densa nebulo en blua pantalono e verda jakto, la okuli esis apertita pro doloro e timo e la labii tremis. Cirkum Claudia esis ombri, qui havis la formi dil kvar pueri, quin me vidabis ek mea fenestro. La pueri subridis maligne a me. To esis vere pavoriganta. Claudia extensis sua manuo vers me e volis dicar irgo, ma me ne povis komprenar el pro la kolda ventego, qua ululis tante laute. Obskura ombri movis vers me e me esis paralizita e ne povis fugar. Me kriegis laute e vekis pro mea propra kriego.

Mea chambro esis obskura, nur la matida lumeto dil strado-lanterno penetris la fenestro. Mea nokto-kamizo glutinis a mea korpo pro sudoro.

Subite mea matro apertigis bruske la pordo e kuris aden mea chambro. „*Sofia, me audis tua kriego. Quo eventis, mea karino?*“, el questionis me sucieme e sideskis sur la bordo di mea lito. Me povis apene parolar: „*Me vidis el, matreto!*“, me balbutis. „*Quan tu vidis Sofia?*“, mea matreto questionis quiete. „*Claudia! La polico dicit ke el desaporis ante semani. Me vidis la informo dil polico an nia lanterno. Claudia esis en stranja domo e la kvar pueri di la vicinaro esis cirkum el. Me pensis ke Claudia volis avertar me! Matreto, ni mustas retroirar a Berlin. Ca loko havas obskura sekreti!*“, me suplikis. Mea matro jemis e karezis mea gambo por kalmigar me.

„*To esis nur koshmaro, karino,*“ dicit mea matro dolce e karezis mea longa bruna hararo. „*Esas multa nova impresi por tu hike en la nova habitejo. Pro to esas tote normala havar tala sonji. E me komprenas tu. Probez dormeskar, mea kara Sofia*“. El kisis me sur la fronto e foriris, ma fakte el ne komprenis me e me ne havis la energio explikar omno ad el.

Kande me regardis fixe aden la obskureso en mea chambro, me savis ke ca sentimento di minaco ne desaporos rapide. Irgo vekigis me e me esis certa, ke to ne esis nura koshmaro.

(Duro sequos)

POEMETE MUZIKALI

Skriptiti da Partaka

DO_neu a me le man', e nos marceu kunei!

Omni odie **RE**_steu exter nosi anme!

MI_kri e bel ucels montreu a nos le voy!

Nosi **FA**_te eseu olti, kel nos face!

Onu trove **SOL**_ve, se on verei serce.

LA vive donasie to, ko on bezone.

Askolteu **SI**_lensiei le voc den tui kordie!

Le vive donasie to, ko on bezone.
Me bezone **LA** vicei **LE**. Danke, vive! :-)

Romàns ov Luna, Luna

Traduten pa Joël Landais
Odvenim skriven pa Federico Garcia Lorca

Luna veni a de smitia
Ki ci krinolin nardis.
De kid spek ca, spek ca
De kid se ca spekan.

In de al inmuven
Luna mov ci rame
Id dik, lasti id puri
Ci buste dar stini.

Flig, oh Luna, Luna, Luna.
Is venev de zigàne,
Lu makev ki ti karz
Ringe bij id kolare.

Kid, las ma ze danso.
Wan ve veno de zigàne
Su d'inkàm lu ve ta findo
Ki ti kluzen ojite.

Flig, oh Luna, Luna, Luna
Par i or 3a li kwale.
Kid, las ma id trep ne
Su mi starken bijad.

De raitor si aneran
Bitan de planiu tarbàn
In de smitia de kid
Av kluzen hi oje.

Al forêejo luno venis
En la krinolin' el nardoj.
Ŝin la knabo mire miras.
Ŝin ja miras li sen paŭzo.

En aero sentovibra
Ŝi agitas siajn brakojn
kaj, volupta, pura, montras
Mamojn el rigida stano.

Fuĝu, luno, luno, luno.
Se revenos la ciganoj,
Vian koron ili turnos
Je orel- kaj fingr-ornamoj.

Knabo, lasu, ke mi dancu.
Kiam venos la ciganoj,
Surambose vi jam kuŝos
Kun fermita okulparo.

Fuĝu, luno, luno, luno,
Mi jam aŭdas la ĉevalojn.
Knabo, lasu min, ne tretu
Mian amelitan blankon.

La rajdanto proksimiĝas
Tamburante l' ebenajon.
Jam la knabo ĉe l' amboso
Fermis sian okulparon.

Tra d'olivaria sì venan
Bronz id sojn de zigàne
Ki li kebe op liven
Id li oje mij-kluzen.

Kim sant de cuva
Aj, kim su de drev ce sant !
Tra hel se itan Luna
Tenan u kid be mand.

In de smitia se plojan,
Usan kraje, de zigàne.
De al vej ca, vej ca
De al se ca vejan.

Tra oliv-arbaro venas,
Bronzaj, lacaj, la ciganoj.
Kun palpebroj dorme pezaj
Kaj suprenklinitaj kapoj.

Ve, la siblo de la strigo!
Kiel siblas ĝi en arbo!
Alte ŝovas sin la luno
Kun knabeto ĉe la mano.

Nun en la forĝejo ploras,
Plende krias la ciganoj.
Tie vento vigle viglas.
Tie viglas ĝi sen paŭzo.

Tradukita en esperanto
de Fernando de Diego (1971)

Li puella in li nebul

Scrit de Dorlota Burdon

Yo nequande amat li autun, yo mem odiat it. Yo sempre sentit li manca del estive. Li autun es quam un adio. Yo posset odorar li frigid aere e coses, queles yo volet obliviar.

Malgré li frigid tempe yo surtit ex li dom de mi familie. Yo volet esser sol pos li dispute con mi matre. Ella plendit se sempre que yo ne auxilia suficient in li dom. Ma li veritá es, que si yo fat alquó, ella ne esset content qualmen yo ha fat it: „*Tu have nu 15 annus Teodora e tu deve auxiliar plu in hem. E tu deve far li coses con plu grand cuida.*“ It es sempre li sam paroles. Yo odia it! It semblat a me, que li vente portat ancor su paroles a me.

Subitmen yo videt li nebul. It crescet rapidmen e bentost li tot strada esset solmen un grisi linea. Yo tirat mi rubi anorak plu strettmen e haltat sur li strada. Yo attendet. Ta! Yo videt un motion inter li árbores.

„*Salute? Qui es ta?*“, mi voce sonat strangimen in li nebul.

Subitmen yo videt un puella, qui exeat ex li nebul. Ella esset circa in mi etá e havet sam quam yo rubi capilles. Li misteriosi puella portat un pallid robe, quel volettat in li vente, benque li aere esset calm. Su long rubi capilles esset humid pro li nebul, su pelle esset pallid quam papere.

„*Esque tu ha perdit li via?*“, yo questionat.

Ella regardat fixmen a me e subridet. It esset un trist e savent subride.

„*Yo atende a alquí*“, ella finalmen respondet.

„*A qui?*“, yo replicat per un altri question.

„*Que alquí fa venir me a hem*“, elle replicat.

Yo volet questionar qual person to esset, ma subitmen yo sentit, que li vente cessat sufflar.

Nu omnicos esset tranquil: Null brue,
null auto e null avie. Solmen calme.

„*Quo es tui nómine?*“ yo questionat con
bass voce.

Li pallid puella regardat denov fixmen a
me. In su verdi oculos spegulat se li
nebul.

„*Yo have li sam nómine quam tu*“, ella
susurrat.

Yo sentit un augmentant frigore in me:
„*Quo tu vole dir per to?*“

Ella aproximat se a me e susurrat a me:

„*Yo es ci, proque tu ha foreat.*“

Tande ella dissoluet. Li nebul devorat
la.

Yo stat ta sol e mi cordie palpitat
rapidmen. E subitmen yo perceptet que
yo ne posset plu vider un spira. Null
spira e null passus in li mudde. Necós.
Yo eat a hem.

Quande yo arivat in hem mi matre
devenit pallid.

„*Ú tu esset?*“, ella criat a me.

„*Yo esset solmen éxter. Pro quo?*“, yo
respondet.

Mi matre tremet e dit: „*Teodora, tu ne
posse simplic desaparir. Ne ancor un
vez!*“

Yo esset confuset: „*Quo tu vole dir per to? Yo ne comprende, mamá?*“

Ella regardat fixmen a me e havet lácrimes in su brun oculos.

„*Hodie exactmen un annu ha passat, desde tu ha desparit in li nebul e ne revenit a hem. Ú tu
esset, Teodora?*“

Yo apertet li bocca, yo volet protestar, ma mi voce sonat solmen quam un hala in li vente.

Éxter alquó frappat al fenestre. Yo tornat me – e ta in li nebul ella stat.

Ella subridet e ti vez yo savet qui de nos esset li ver puella...

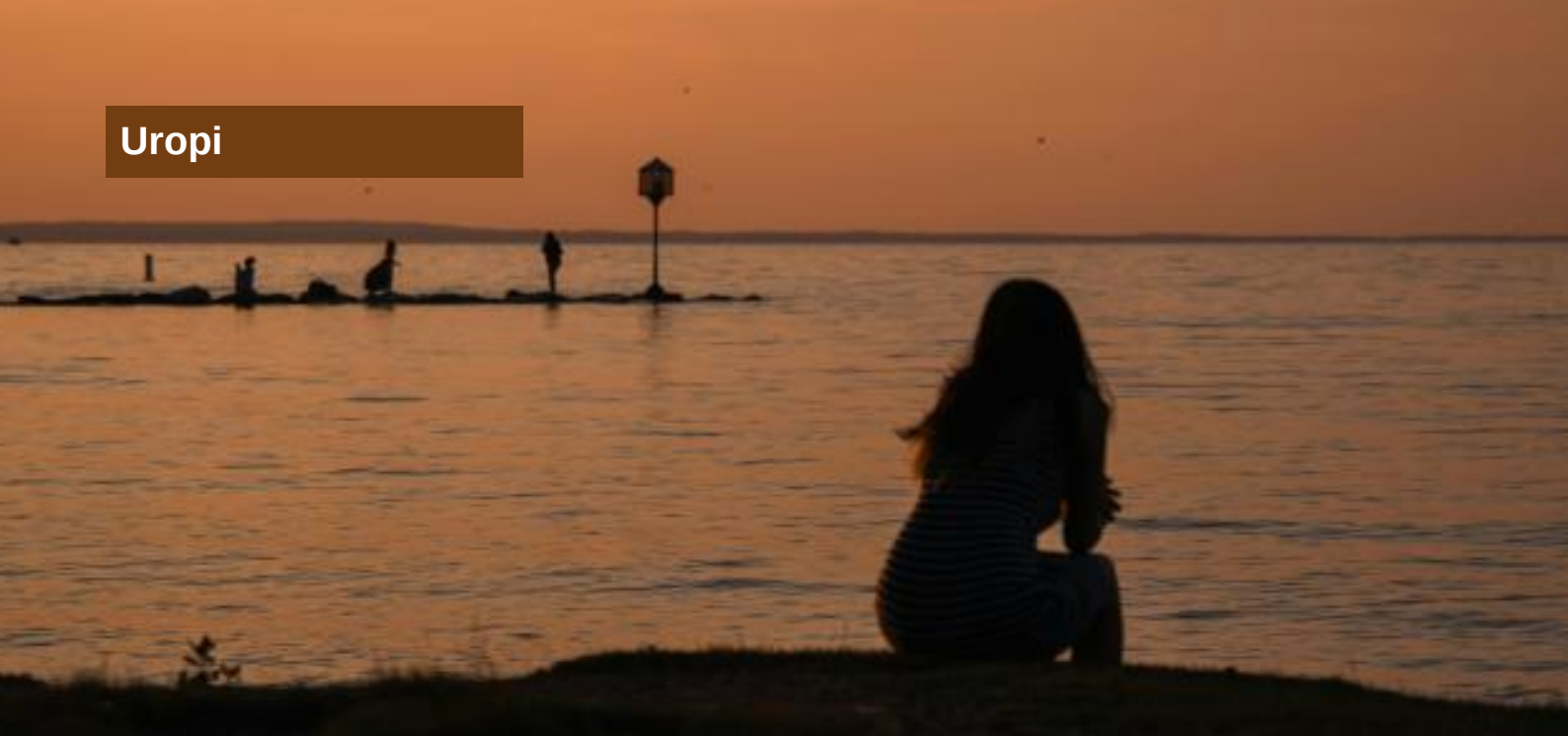
Via kaŝita amo

Verkita de Tiberio Madonna

Mia neĝa
arida
fajra dezerto
ne havas sablon
nek blankon
nek ion tuŝeblan
pri kio mi povus skribi, verki, paroli
fantazii...
kaj do mi rakontas
flugojn sen birdoj
paŝojn sen piedoj
ĉielarkojn sen koloroj
en mia libro
sen paĝoj.
En la centro de mia universo
brilas obskura
via animo avara
via figuro fora
kiu lumigas per siaj sentoj
ĉiujn aferojn neekzistantajn
kuŝantajn
en miaj dezirplenaj revoj.
Kaj ĉiu el tiuj aferoj
tute senmove
rondiras
ĉirkaŭ vi

superverŝite
de la lumo nigra
kaj montrante
en ĉiu direkto
sian tristan ĝojon.
Senkompate min tremigas
la lontana varmo apuda
de via animo.
Malproksimo kaj proksimo
perfekte kunfandiĝas.
Nokto kaj tago
estas nur unu afero.
Mia miranta koro
ebriiĝas de l' odoro
de via riĉa
kolora bukedo
sen floroj.
Mia gorgo soifa
trinkas
la pluvon sekan
falantan
el la nuboj dancantaj
de via animo,
kaj miaj okuloj melankoliaj
pasigas sian tempon legante
en tiu senesprimo
de l' animo
la vortojn sen literoj
skribitajn de via mano.

U perfeti zina

Skriven pa Joël Landais

Mula Nasrudin stajì solnor tis posen in midi ald. Un dia, hi frame id kogene kofasì ha, « *Mula, parkà av tu ne mazen ?* »

Mula kericì hi barb id ruvokì, « Vu viz, i vol de bunes in tale zoce zivi. Id di se os veri po u partenora in ziv.

« I pasì mi tali junad cekan de perfeti zina. I cekì ca in mole lande, neri id dali. I vaizì tal de vaj tis Egipta, id kogonì u bel id opduten zika. Laj, ce sì irgic id klajì ov tal id tale, inkluzan ma. Pos i itì a Mesopotamia. Ka zika i kogonì – swaj, lovi, id neti ! Pur, ci pater sì u skrukor. I cekì de perfeti zina longim id longim. I kogonì vari zikas. Lu tale avì un o vari defekte. »

Mula detì u lati smij. « *Id fendim i kogonì de perfeti zina. Ce sì os bel te u roz. Ci karz sì daz un anzèli. Ci oje sì insaran. Ci libe avì de klor albi. Ci keville dansì in de briz wim volne beladi. Ce santì wim u nocigàl. Ce venì od u ric id benomen famìl. Id ce sì opduten id inteligan. Id de insàn zinu grasi. Oh, ce sì de zika mi soinis. »*

Mula stajì silan. Hi frame pragì antolsam. « *Voj, ka usvenì ? Parkà mazì tu ne ca ?* »

Mula Nasrudin dezì tristim, « *Voj, ce sì cekan de perfeti man!* »

Vokabular : Uropi > Esperanto

Solnor = fraŭlo < **solen** = sola (cf Esp soltero)

Kogèn = parenco < **geno** = naskiĝi + ko- = kune (cf Gr συγγενής 'syngenis', Slo so-rodnik)

Kofaso = alfronti < **fas** = vizaĝo

Maĝo = edziĝi < **maz** = edzo (cf Tce manžel, Pol mąż, Rus муж 'muž', Sr muž = edzo)

Kerico = karesi < **keri** = kara (cf It carezza < caro)

Ceko = serĉi (cf It cercare + Pol szukać + ang seek, Sve söka + Kim ceisio...)

Kogono = renkonti < **Ko-** = gon = kontraŭ (cf it in-contrare, Esp en-contrar, D be-gegnen)

Opduto = eduki < **duto** = gvidi + op = supren (cf Lat educo, hisp educar, It educare, Rum educa + Da opdrage, Nor oppdra, Nl opvoeden)

Skrukor = fripono < **skruko** = fraŭdi (cf It scroccare)

Insaran = sorĉa < **sar** = sorĉo (cf Rus чары, Pol czar, ĉe ĉáry, Kro ĉári)

Nocigál = najtingalo < **noc** = nokto + gal = koko (cf ger Nachtigal, Nl nachtegaal, Nor nattergal, Sve näktergal, Lit lakštingala)

Benomen = fama < **nom** = nomo + be- = bona, (cf It rinomato, hisp renombrado, Por renomado, Rum renumit...)

Insàn = esenco < **san** = estante < **So** = esti (cf Gr ουσία 'ousia', Lat essentia, hisp esencia, Rum esență, ger Wesen, Da essens, Sve väsen, Lit esmė, Rus сущность 'suchtchnost', Pol istota, Kro, Ser suština...)

Antolsan = senpacienca < **tolsan** = pacienca < **tolo** = toleri (cf PIE *telh2- = levi, subteni > Gr τλάω "tlaô" = subteni, τάλαιος "talaos" = patient, τολμαώ "tolmaô" = kuraĝi, Lat tollo = levi, tolero = subteni, D dulden, Nl dulden = toleri, sué tåla, da, nor tåle = subteni, D, Nl geduldig, sué, da, nor tålmodig = pacienca)

Instituto Egon Schaden kaj ĝia planlingva kolekto

Verkita de Miguel Bento

En la numero 44 de Posta Mundi mi skribis interalie pri Instituto Egon Schaden (*IES*) - neregistara organizaĵo kreita kun la celo protekti la arkivon postlasitan de Egon Schaden (*pionira antropologo en Brazilo*) kaj okazigi diversajn sciencajn aktivaĵojn rilatajn al ĝi kaj al la studkampoj de Egon kaj lia patro Francisco. Francisco (*Franz*) Schaden estis aŭtodidakta sci-avidulo kaj fervora interlingvisto - esperantisto, idisto kaj volapukologo; ankaŭ Egon parolis Esperanton kaj estis bone informita pri aliaj planlingvoj.

De tiam pasis jam pli ol unu jaro kaj duono, kaj mi nun ĝojas povi konigi al la legantaro de nia revuo plurajn bonajn novaĵojn.

La 5-an de Septembro 2025 estis inaŭgurita la Kulturcentro Egon Schaden, en la urbeto São Bonifácio (*Ŝtato Santa Catarina, Brazilo*). Finfine, dek unu jarojn post sia fondo, Instituto Egon Schaden ekhavis propran sidejon, speciale konstruitan por ĝi! La solenaĵon partoprenis multaj aŭtoritatuloj (*eĉ reprezentanto de la Ministerio pri Kulturo*), gvidantoj de IES kaj membroj de la ĝenerala publiko (*inkluzive de kvar reprezentantoj de la Esperanto-Klubo de Florianópolis*), kiuj plene okupis la teretaĝan aŭditorion. La arkivo mem nun hejmas en la dua etaĝo, en sia propra salonego.

Tiu sufiĉe impona projekto, nun realaĵo, estis ebla danke al la plurjara laborego de kelkaj obstinuloj, el kiuj aparte menciindas Tânia Welter, Pedro Martins kaj Rosane Schaden. Tamen, ĉio restus utopio, se ili ne povus venigi al la Instituto monsubvenciojn, akiritajn pere de pluraj diversaj registaraj programoj pri kultura konservado kaj antaŭenigado (*ankaŭ la privata mecenatado fakte ŝuldiĝas al la registaraj programoj, ĉar la koncernaj donacoj estas deprenataj el la pagendaj impostoj*). Kompreneble, la membroj de IES ĉiujare kotizas, kaj kelkaj donacis konsiderindajn sumojn, sed la grandaj subvencioj estis absolute nepraj. Grava ekzemplo por la brazila Esperanto-movado, ĉiam suferanta pro manko de financaj rimedoj: ne nur en Eŭropa Unio eblas ĝui subvenciojn! Sed ja necesas multe da laboro por ilin peti kaj administri.

Inaŭguro de la Kulturcentro Egon Schaden. Foto de Claudiane Ramos (Arkivo de IES).

Jam la tagon post la inaŭguro okazis la 5-a Scienca Kunsido de IES, kiun konsistigis du prelegoj kaj diskutrondo en la fino. Unuavice parolis la renoma D-ro Paulo Soethe, kiu per trafikaj ekzemploj brile prezentis la riĉon de la brazila germanlingva gazetaro (*el la 19-a kaj 20-a jarcentoj*), ankoraŭ ne sufiĉe pristudita. Poste venis mia propra prelego, en kiu mi klopodis resumi mian ĝistiaman scion pri la planlingva agado de Egon kaj Francisco - kompreneble, post mallonga klarigo pri tio, kio entute estas internaciaj helplingvoj. Kvankam la publiko estis konsiderinde malpli granda ol en la inaŭguro, ankaŭ tiu kunsido estis tute sukcesa. Kaj malgraŭ la evidenta kontrasto inter mi (*sendependa exploremlulo*) kaj la elstara akademiulo, oni atente sekvis ankaŭ mian prelegon, kaj starigis interesajn demandojn en la fino. En la sama tago okazis ankoraŭ ordinara membrokunsido de IES, en kiu estis aprobita la estrara jarraporto.

Mia prelego kadre de la 5-a Scienca Kunsido de IES. Foto de Tânia Welter.

Tio tamen por mi estis ne la fino, sed nur la komenco de la aventuro. Kun la celo traerpi, inventari kaj foti la planlingvan materialon de la arkivo, mi restis ankoraŭ du semajnojn en São Bonifácio. Du semajnoj eble ŝajnas tro longa tempo - ja la planlingvaĵoj estas nur parteto de la arkivo. Sed la kolekto estas plejparte ne katalogita kaj ne organizita, do necesis vere ĉion elfosi kaj poiome kribri! Malfacile troveblus alia planlingvemulo preta fari tion, do mi decidis transpreni

la taskon... ne sen subteno: la kostojn de tiu vojaĝo kaj dusemajna restado plene kovris ESF - Esperantic Studies Foundation. Koran dankon!

Per kompleta priserĉo de ĉiuj metalaj bretaroj mi povis grupigi la Esperanto-librojn apartenintajn al Egon Schaden, ĉu mem akiritajn, ĉu hereditajn de la patro Francisco. Tiu libraro ne estas tiom granda, kaj sufiĉe tipa por esperantisto aktiva en la koncernaj jardekoj, sed ĝi enhavas siajn surprizojn. Pluraj libroj antaŭe apartenis al Hary Pétersen, figuro ĝis tiam ne konata de mi: dana esperantisto migrinta al Brazilo, lanĉinto de "Takuno", "universala" sistemo stenografia bazita sur tiu de la germano Scheithauer. Alia neatenditaĵo estis kolekto de libretoj aŭtoritaj de Friedrich Karl Iger (*Frederico Carlos Igel*), interalie kun la lingvoprojekto-skizoj "Ursprache" kaj "Mundra", tiom strangaj kiom obskuraj... Estas ankaŭ kelkaj Ido-libretoj, kiel la Compte Rendu des Travaux du Comité kaj Doktoro Zamenhof e la Delegitaro. Kompreneble, dum mi apartigis tiujn librojn mi okulumis ĉiujn aliajn, kaj tiel mi ankaŭ povis pli bone kompreni la konsiston de tiu vere grava kolekto, ĝis nun la ununura arkivo en Santa Catarina oficiale agnoskita kiel kultura materia heredaĵo. Tute aparte, ĝi estas trezoro por studemuloj interesataj pri indiĝenaj lingvoj kiel la antikva tupia, la gvarania, la kainganga, la ŝoklenga...

Planlingvaj bretoj, rezulto de mia kribra laboro

Tamen la kremo de la planlingva fako estas la diversspecaj paperaĵoj, kiuj antaŭ nelonge venis de la Municipa Muzeo, donacitaj de la loka registaro. Tre trafa iniciato, danke al kiu tiuj materialoj restos kune, kaj povos esti pli bone konservataj kaj iom post iom organizataj. Mi ja siatempe komentis en Posta Mundi, ke tiu materialo ne estis taŭge gardata en la muzeo...

Sed pri kiuj paperaĵoj temas? Nu, ĉi tie mi ne povas priskribi ilin ĉiujn: mi ja faris pli ol 2 000 fotojn, kaj la rezultinta inventaro, en kiu ĉiu ero kutime okupas nur unu aŭ du liniojn, havas pli ol 30 paĝojn! Tamen mi klopodos doni koncizan superrigardon.

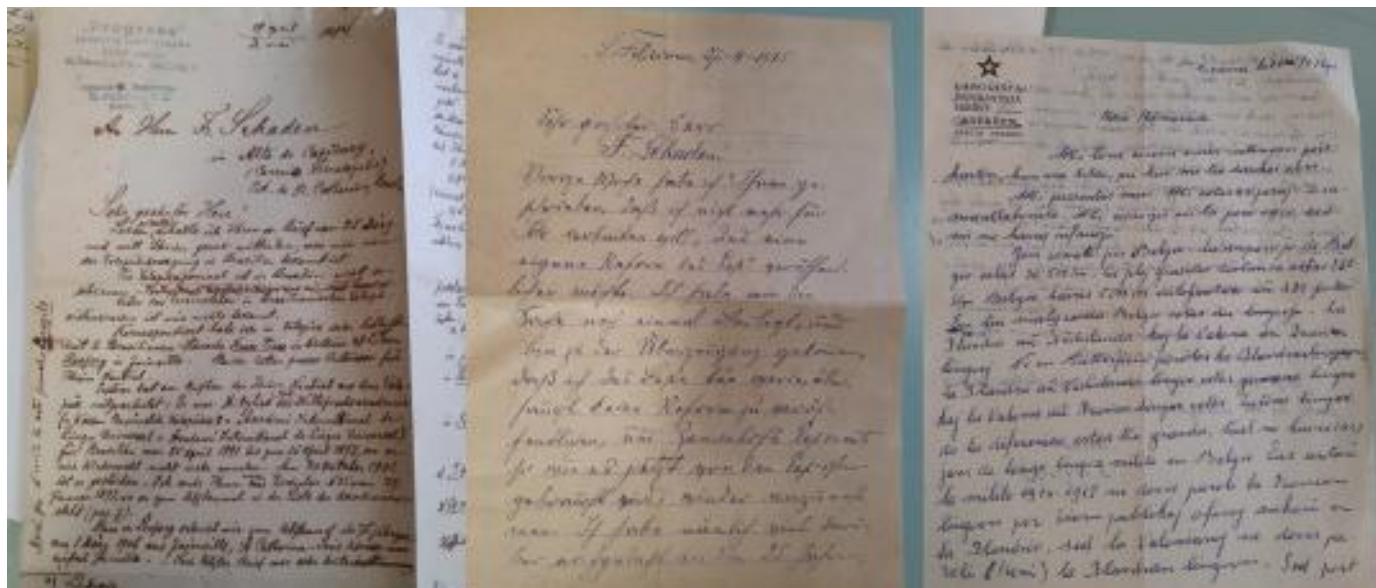
Kvankam Francisco Schaden estis Ido-aktivulo nur inter 1908 kaj 1915, konserviĝis ne malmultaj poŝtkartoj kaj leteroj en Ido, io tre rara kaj atentinda (*mi ne konas alian tian kolekton en Brazilo*). La aŭtoroj de tiuj korespondaĵoj estas jen apenaŭ konataj, jen famaj figuroj de la tiama Ido-movado, kiel Nikolai Yushmanov, Francisco Valdomiro Lorenz, Paolo Lusana, Henri Meier, Henry Devannes, Albert Noetzli, Arsène Dudouy kaj eĉ Louis Couturat mem.

Kurioza estas la kazo de la germano Fritz Brandt, kiu volis ricevi (*interalie*) brazilajn skarabojn kaj papiliojn - li eĉ sendis instrukciojn pri tio, kiel kapti kaj prepari ilin. Francisco plenumis la peton, kaj posta korespondaĵo malkaŝas la rezulton: la papilioj difektiĝis survoje, sed la skaraboj alvenis en bona stato, same kiel... dazipokarapaco kaj serpento!

La korespondaĵoj en Ido rivelas, ke ne malmultaj eŭropaj idistoj interesiĝis pri korespondado kun membroj de la malgranda Ido-grupo el la fora vilaĝeto Löffelscheid (*kie Francisco loĝis antaŭ ol definitive establiĝi en São Bonifácio*). Evidentiĝas ankaŭ, ke la Internaciana Unio por la Korespondo per Ido de Henri Meier efektive funkciis. Laste, sed ne balaste: en la arkivo troviĝas kolekto (*bedaŭrinde ne kompleta*) de la tre rara Ido-periodaĵo Brazilo (*poste Brazilia*), kies unuajn numerojn Francisco produktis en tre kruda maniero, per manskribado kaj mimeografado! Aliflanke, Francisco estis Esperanto-aktivulo dum multe pli longa tempo, do estas tute nature, ke la korespondaĵoj en Esperanto estas pli multnombraj. Pluraj el la aŭtoroj estas sufiĉe famaj: Egon Schaden, Francisco Valdomiro Lorenz, Alberto Couto Fernandes, Roberto das Neves, Ismael Gomes Braga, Benjamin Camozato... sed la plejmulto el la regulaj korespondantoj konsistas el esperantistoj ankoraŭ ne bone konataj de mi, kiel Hellmuth Bachmayer, Heinrich Kusior, Amado Pons, Jos De Groof, Karl Wannek... Dekoj kaj dekoj da leteroj atendantaj studon, se ne paroli pri flugfolioj, faldfolioj, ĵurnaltranĉaĵoj, poŝtmarkoj, glumarkoj, desegnaĵoj, fotoj, vizitkartoj...

Speciale atentokapta afero estas la manskribitaj kajeretoj de Francisco Schaden. Ili enhavas originalaĵojn kaj tradukojn, el kiuj pluraj ŝajne neniam estis publikigitaj, sed ne nur: estas ankaŭ pluraj transskriboj de artikoloj, eĉ de tuta libro (*la Ekzercaro de Zamenhof*). Kial? Ĉar, pro monmanko, Francisco ofte ne povis aĉeti la deziratajn librojn kaj revuojn - li pruntis ilin kaj mane kopiis, por plu povi ilin konsulti poste...

Ankaŭ Volapuko ĉeestas. Francisco Schaden neniam estis disvastiganto de Volapuko, sed li studis ĝin kun lingva kaj historia intereso. Pri la historio de la lingvo kaj de ties kreinto li verkis tri artikolojn, el kiuj unu, laŭ mia scio, ankoraŭ ne eldoniĝis. Konserviĝis la leteroj de Johann Baptist Pinth, Waldemar Rosenberger kaj Antônio Caetano Coutinho, kiuj respondis al la informpetoj de Francisco pri la temo.

Letero de Waldemar Rosenberger; Letero de Francisco Valdomiro Lorenz; Letero de Jos De Groof

"Johann Martin Schleyer und das Volapük", manuskripto de F. Schaden; Kovrilo de la sepa numero de "Brazilio", Ido-periodaĵo de F. Schaden; "Kiel helpi?", manuskripto de F. Schaden.

Post du semajnoj venis la tempo reveni hejmen, sed denove la fino de mia "ekspedicio" fakte ne estis fino: tute male, ĝi estas nur komenco! Necesos jaroj por prilabori la tutan materialon: legi, studi, tajpi, eldoni... kaj parto de la arkivo restis tute netuŝita de mi: la libroj stakigitaj sur la lignaj bretoj kaj la sakoj antaŭ nelonge venintaj el la hejmo de Marta Schaden (*bofilino de Francisco, forpasinta en 2024*). La inaŭguro de la sidejo same signas novan komencon por IES: venas la tempo por plene fokusiĝi pri la ordigado, la katalogado, la plibonigo de la kondiĉoj de konservado, la skanado...

Plia tasko por la aktivuloj de IES estos pena "pilgrimado" kun la celo eltrovi kaj venigi pliajn paperaĵojn apartenintajn al Francisco kaj Egon Schaden, kiuj ankoraŭ ekzistas dise en privataj kolektoj. Ekzemple, gravaj planlingvaĵoj troviĝas en la persona kolekto de Nereida Zacanini, instruistino ĉe la loka lernejo, kiu heredis ilin de sia boavino Hilda Dirksen kaj afable permesis al mi konsulti ilin. Fakte supervivis la tempopason nur parto de ĉio kion Francisco Schaden havis, sed, kiel montrite, tiu parto ne estas neglektinda. Ni priĝoju kaj pristudu ĝin!

Interesatoj povas daŭre informiĝi per la konstante ĝisdatigata retejo de Instituto Egon Schaden:

<https://www.institutoegonschaden.com.br/>

Anekdotaro: En Extremadura

Skriptita da Partaka

Dum mea voyajo e sejourno en Extremadura (Hispania), me atingis autostope l'urbo Cáceres, ma, ye l' morga dio matine, me pediris al autobuso-staciono, qua situesas fore del centro...

Me eniris granda vestibulo plenigita per sat multa homi. Me promenis e regardis omno en ed exter la staciono. Pose me iris en la WC-o, ube me recevis direta e sen-shama invito sexuagar da viro, quan me polite refuzis. Plu tarde, itere en la vestibulo, me ektiris kafeo de mashino, e me komencis drinketar ol...

Subite, yen ke ulu montris a me ulo, rapide e diskrete, e quik demandis de me mea identifikio-karto. Ta homo, tre vulgare vestizita, esis policisto, ed il montrabis a me sua plako, e ne furtita horlojeto, quan il probus vendar a me, quale me misinterpretis unesma-vide...

"Pro quo me? Pro quo nur me?", me questionis astonate.

La policisto esabis tre desoportuna, nam, havante enmanue la kafeo, me ne povis ektirar mea karto. Lore, me multe juis dicar ad il impereme, dum turnar me e marcheskar:

"Nu, venez kun me! Sequez me!"

Pos trairar kelka metri, me povis depozar mea kafeo sur moblo, quo permissis a me liberigar mea manuo, e montrar mea karto al policisto...

Plu tarde, aparis ilua superioro, qua anke demandis de me mea identifikio-karto, dum questionar:

"Ka tu ja arestesis ula-foye?"

"Ka me arestita? Nevre. Ma quo eventas hike? Ka vi havas nulo altra facenda?", me protestis iraceskanta.

Lore, kompatindi, li notis mea nomo e numero per simpla papero e krayono, e pose li departis kaudo-inter-gambe...

Pro quo me? Maxim probable pro la chapelo Panama-stilo, quan me metabis ta-die, e quan me komprabis en butiko dil precipua placo dil urbo Cáceres ipsa, ube ol envetrinigesabis.

Komo me he pagalifi

Tradukten bay Kristian Soto
Originalem skriben bay Jibran Halil Jibran

Yu kwesti me komo me he pagalifi. Eventi-te tak: Un dey, mucho bifoo ke Bohes janmi-te, al jagifi fon glube sonja, me dekovri ke may maskas bin choren, sem maska ke me lepi-te e yusi-te duran sem jiva.

Me lopi wek sin maska tra ti fule de jenes na gatas krai-yen: **“Chores! Chores! Damne chores!”**.

Manes e ginas ridi om me, e kelke jenes lopi a suy domes fobi-yen me.

E wen me lai a basar-ney maidan, un boy stay-she on dom-ney ruf ek-krai: **“Lu es pagalnik!”** Me ek-lifti-te may vida fo vidi lu e surya kisi may nude fas pa un-ney ves. Pa un-ney ves surya kisi may nude fas e may atma en-infli de luba fo surya, e me bu yao yo may maskas for. Kwasi in extas me ek-krai: **“Blage, Blage bi chores kel he chori may maskas”**.

Tu me questionava como io deveniva demente. Il eveniva assi: Un die, multe tempore ante que le Deos nasceva, io eveliava de profunde somno e io remarcava que mi mascararas esseva robate. Septe mascararas qui io ha modellate e usate durante septe vitas.

Io curreva sin mascara trans stratas plen de personas, critante: «Robatores, robatores, maledicte robatores!»

Homines e feminas esseva ridente re me, e alicun personas curreva a lor casas timente me.

E cuando yo arrivava a le placia del mercato, un garson stante super le tecto de un casa criat: «Ille es un demente!» Io videva in alto por vider le e le sol basiava mi nude facie pro prime vice. Pro prime vice le sol basiava mi nude facie e mi alma se ha inflammate de amor pro li sol, e io non voleva plus mi mascararas. Quasi in ecstase io criat: «Benedicte, benedicte sia le robatores qui ha robate mi mascararas!»

E tak es komo me he pagalifi.

E me he findi libritaa e anchuntaa in may pagalitaa; Libritaa om bi sole e anchuntaa om bi samajen, bikos toy jenes kel samaji nu na fai gulan koysa de nu.

Bat bye lasi me bi garwe om may anchuntaa, iven chor hi in prison es anchun de otre-la.

E assi es como io deveniva demente.

E io trovava le libertate del solitude e le securitate de esser comprendite, pro que illes qui comprende nos, subjuga qualcosa de nos.

Mais non lassa me esser orgoliose de mi securitate, mesmo un robator in carcere es secur de altere robator.

Traducite a Interlingua
per Kristian Soto

Poemeti haikua e haikuatra

Skriptita da Partaka

Kara lekteri dil jurnal POSTA MUNDI:

Me volunte deziras prizentar a vi omna mea lasta Ido-verko, nome "Poemeti haikua e haikuatra", qua aparis pasinta-julie.

Por prizentar ol, nulo plu kurta e bona kam to, quon me ipsa skriptis kom MIKRA PREFACO, e quon me hike riprodukas:

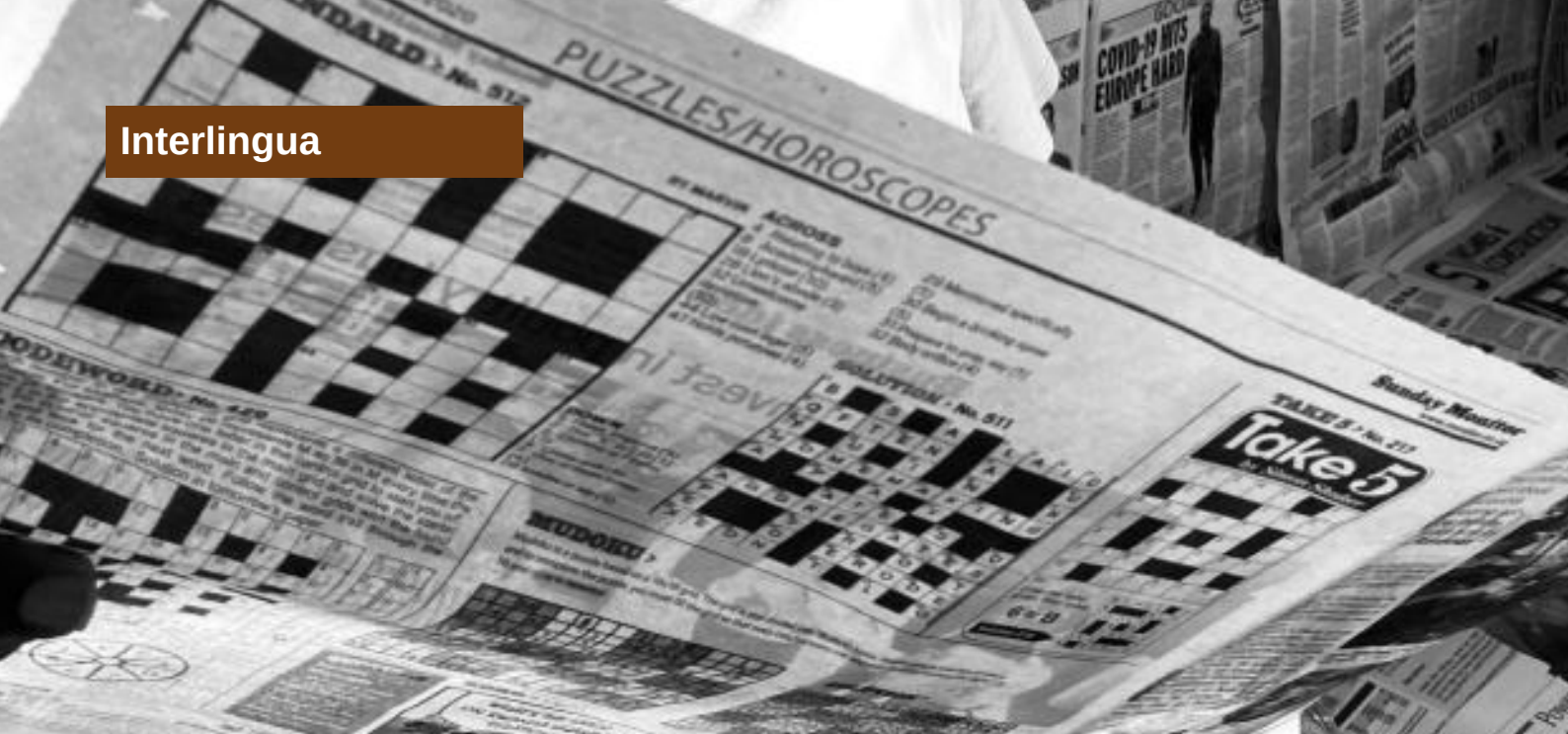
Yen 110 poemeti, quin me skriptis e publikigis, dum sat multa yari, che nia Ido-forumi, e quin me nun rezolvis kolektar ed ofrar libro-forme.

Me prizentas li unope, un po pagino, por invitar vi ne simple lektar li, sed anke meditar li, mem se dum nur un minuto single.

"Poemeti haikua e haikuatra" esas mea unesma libro poezial original en Idolinguo. Me esperas, ke vi juos ol. Yen la ligilo:

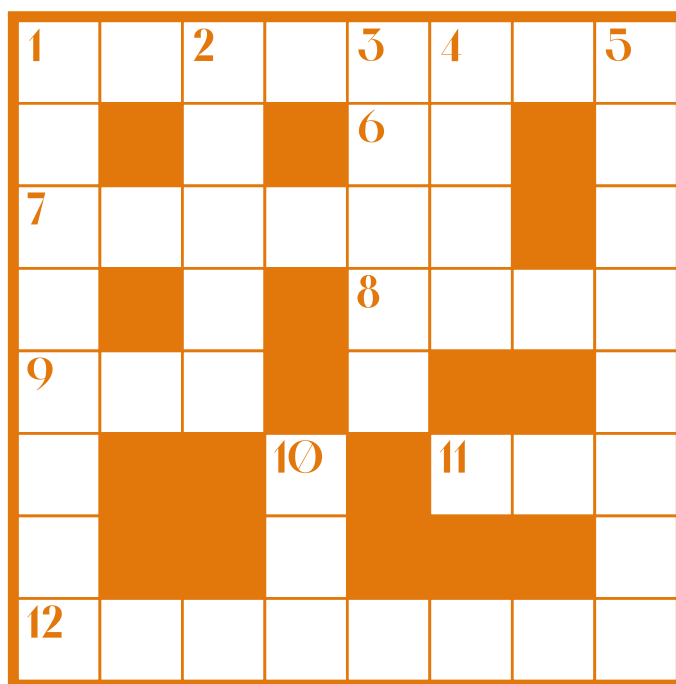
https://archive.org/details/poemeti_haikua_e_haikuatra

Parolas Cruciate

Create per Daniele Pesce

Horizontal

1. Semper post le partita. 6. Comenciamento del invasion. 7. Entranas. 8. Stockfish.
9. La lingua de Alfandari. 11. Pronome relative e interrogative. 12. Monstrar.

Vertical

1. Un nomine contrari. 2. On lo audi. 3. Pote es pro placer o pro travalio.
4. Usualmente on debe tener lo ben. 5. Junger. 10. Mi face hoc in le mercato.

世

PostaMundi

Numero 48, Gennaio 2026

https://groups.google.com/g/posta_mundi